

Boliggjøring av eldreomsorgen

Skandinaviske trender og kontraster

Svein Olav Daatland
(svein.o.daatland@nova.hioa.no)

Foredrag på KS-konferansen
Framtidens heldøgns omsorg og boligbehov
Oslo 16/2/2017

Boliggjøring av eldreomsorgen?

SVEIN OLAV DAATLAND (RED.)

RAPPORT
NR 16/14

VELFERD

32 000
eldre på sykehjem
i Norge
- ingen i Sverige
og Danmark

Skandinaviske trender i eldreomsorgen

Institusjon eller omsorgsbolig?

Mens Sverige og Danmark avviklet sine institusjonsomsorgen fra omkring 1990, har Norge valgt å beholde dem. Økonomien har tillatt det, og sykehjemmene tillit i befolkningen. Retten til en selvstendig bolig f uavhengig av hjelpebehov, har ikke stått like sterkt. Rundt 32 000 av den norske eldrebefolkningen (67 år og eldre) er i sykehjem, bare 8 000 i omsorgsboliger med heldøgning, alt i alt 40 000 (6 prosent) i det som gjerne om heldøgns omsorgsplasser.

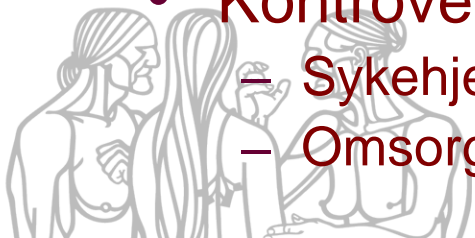
Avinstitusjonalisering har vært en allmenn trend for helse- og omsorgstjenester i Europa de siste tiårene, men med variasjoner mellom landene. Kritikken mot å samle personer med særlige behov i egne institusjoner vokste fram på 1960-tallet, begrunnet i humanistiske idealer. I Norge drevet fram av yngre funksjonshemmede, som krevde inkludering og normalisering: Å ha samme borgerlige rettigheter som andre, og å bo i en bolig som en selv rådde over. «Fra bruker til borger», het det (MOU 2001:22).

I Norge ble barnehjem erstattet med fosterhjem, antall plasser ble redusert med 75 prosent mellom 1970 og 1990, og i 1990 ble institusjonene for psykisk utviklingshemmede (HVPU) lagt ned og erstattet med vanlige boliger og boliganlegg i kommunene. Denne utviklingen som en boliggjøring av omsorgen (MOU 1999:1).

Bakgrunn

- Ca 1990: Ny retning, nye ideer i omsorgstjenestene...
 - Normalisering, Boliggjøring
- Bærekraftig modell for et aldrende samfunn
 - Billigere (utsette/erstatte institusjonsomsorg, styrke familie- og egenomsorgen, egenansvar for boligen, offentlig ansvar for omsorgen
 - Bedre (normalisering, åpen omsorg, egen bolig)
- Ideologisk formulert av Gjærevoll-utvalget (1992). Politisk oppfølging i Velferdsmeldingen (1994-95), og Handlingsplanen for eldreomsorgen (1998-2005)
- Virkemidler: Tilskudd til omsorgsboliger (og fornyelse av sykehjem)
- Kontroversielt:
 - Sykehjemmets rolle (Kvaase 1999).
 - Omsorgsboliger som alternativ eller supplement?

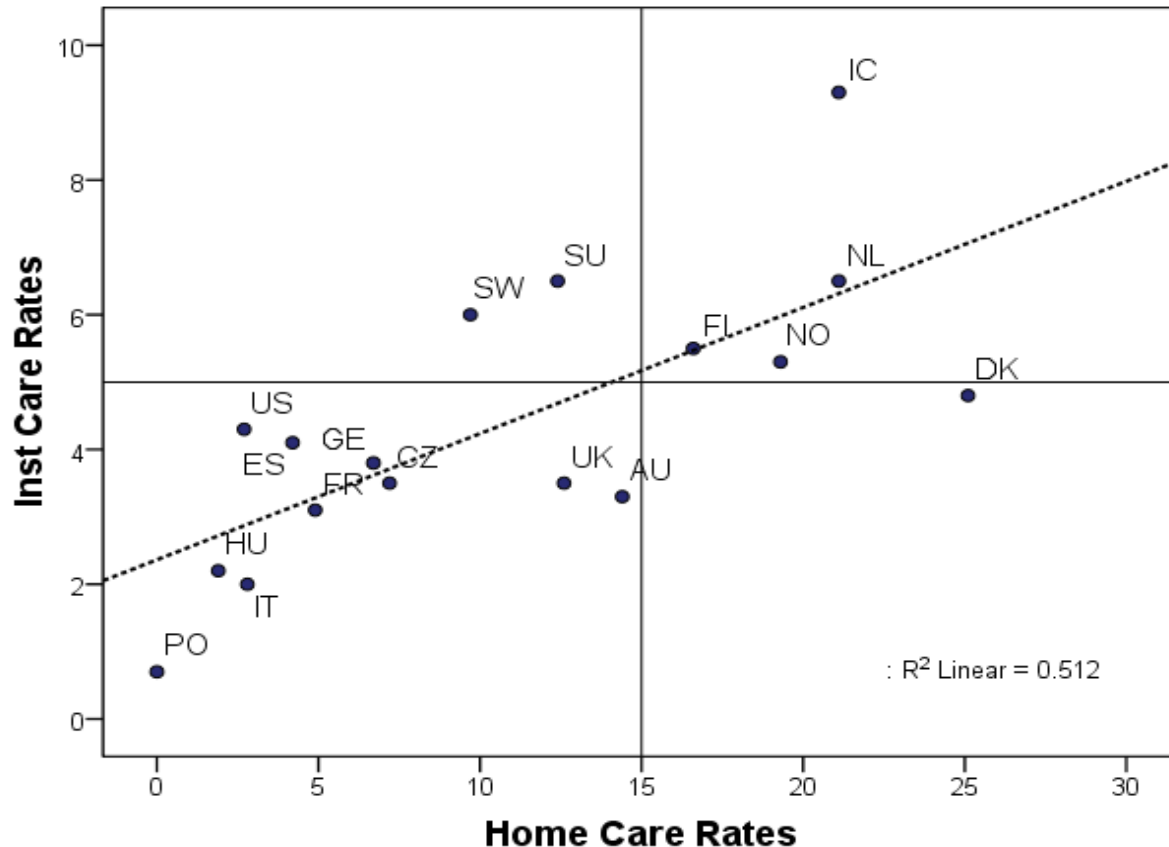

Skandinaviske kontraster

- **Danmark** avviklet institusjonsomsorgen i 1987 (Eldreboligloven)
 - Tidligere Plejehjem fases ut ...
 - Etter 1987: Eldreboliger, Plejeboliger (med tett pleiemiljø) og “Andre”
- **Sverige** avviklet institusjonsomsorgen i 1992 (Ädel-reformen)
 - Tidligere Ålderdomshem, Sjukhem, Serviceboende
 - Etter 1992: Särskilt boende
- **Norge** som før, prioriterer fortsatt sykehjem
 - **Institusjonsomsorg (Sykehjem)**, (32,000 langtids), 6,500 korttids)
 - **Omsorgsboliger** av ulike slag (1995: Handlingsplan for eldreomsorgen):
 - Selvstendige boliger, bofellesskap, bokollektiver (26,000 I alt)
 - Bemannet (8,000), Delvis bemannet (4,000), Ikke bemannet (14,000)
- **Nytt navn, gammelt innhold?**
- **Av-institusjonalisert eller re-institusjonalisert?**

Komparativt nivå av omsorgstjenester

Prosent av befolkningen 65+ med hjemmetjenester og institusjonsomsorg

(Source: Huber et al. 2009)

Komparativt nivå av familieomsorg

Figure 5.5: Average amount of informal care to someone outside the household vs. percentage of informal carers in the population aged 50 and older

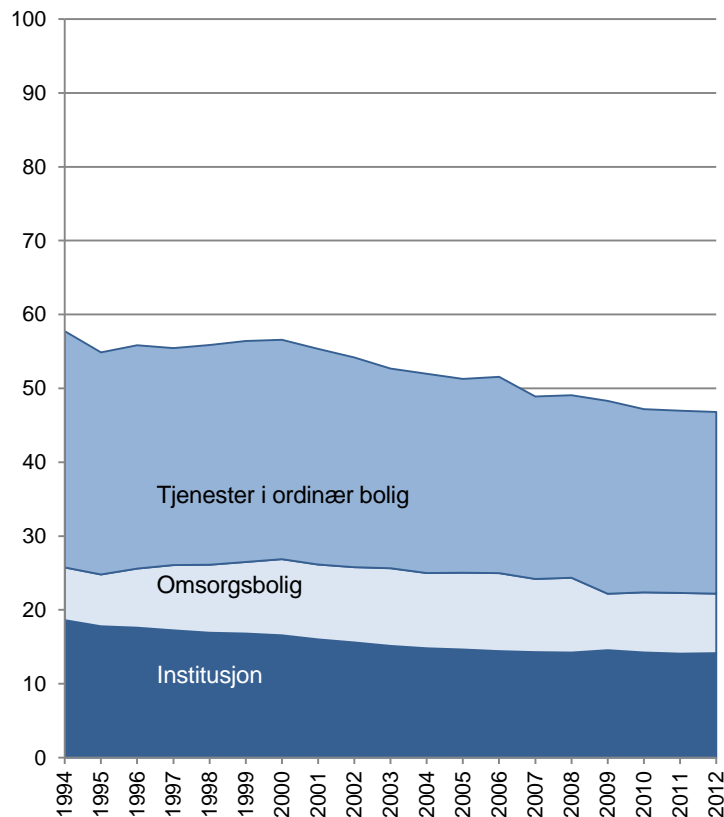

- (x) Andel av befolkningen 50+ som gir uformell omsorg utenfor husholdningen, og
(y) Antall timer uformell omsorg per omsorgsgiver

(Source: Rodrigues et al. 2013)

Norske trender: Prosentandel 80+ med tjenester 1994-2012

- Færre i sykehjem (19-14%)
- Flere i omsorgsboliger (7-11%)
- Stabil sum «plasser» (26-25%)
- (Sum «bemannede plasser» ca 20%)

- Færre med praktisk hjelp (flere med hjemmesykepleie)
- Prioritering av yngre
- Mer selektivt

- **To typer “regimer”:**
- **Eldreomsorg**
Sykehjemsorientert: 72% av utgiftene
- **Yngreomsorg** boligorientert

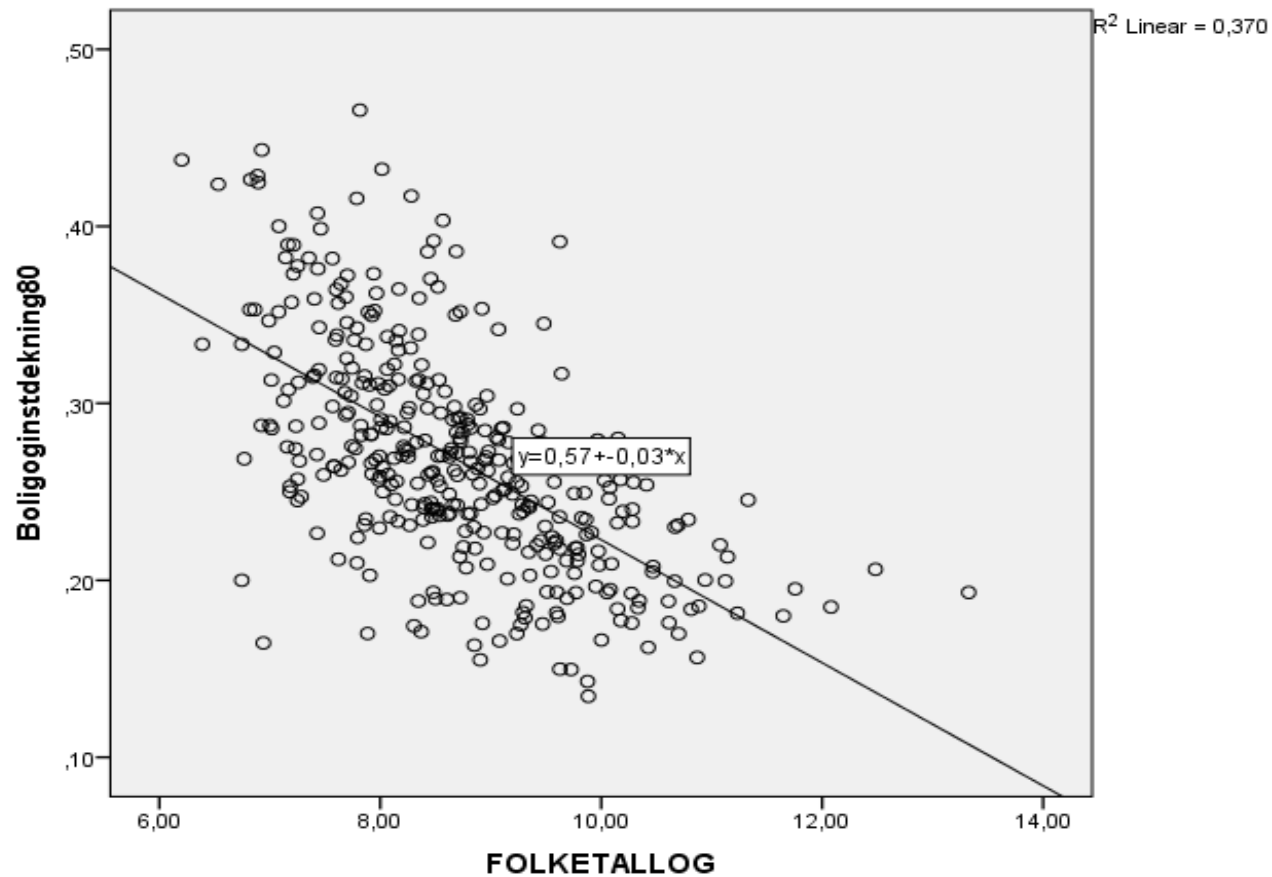
Norsk utakt

- Hvorfor norsk utakt?
 - Olje, ideologi eller tradisjon? (Penger, fag eller politikk?)
- Hva og hvordan?
 - Omsorgsbolig som alternativ eller supplement til sykehjem?
- Lokale variasjoner
 - Hvilke kommuner prioriterer sykehjem, hvilke prioriterer omsorgsboliger, og hvorfor?

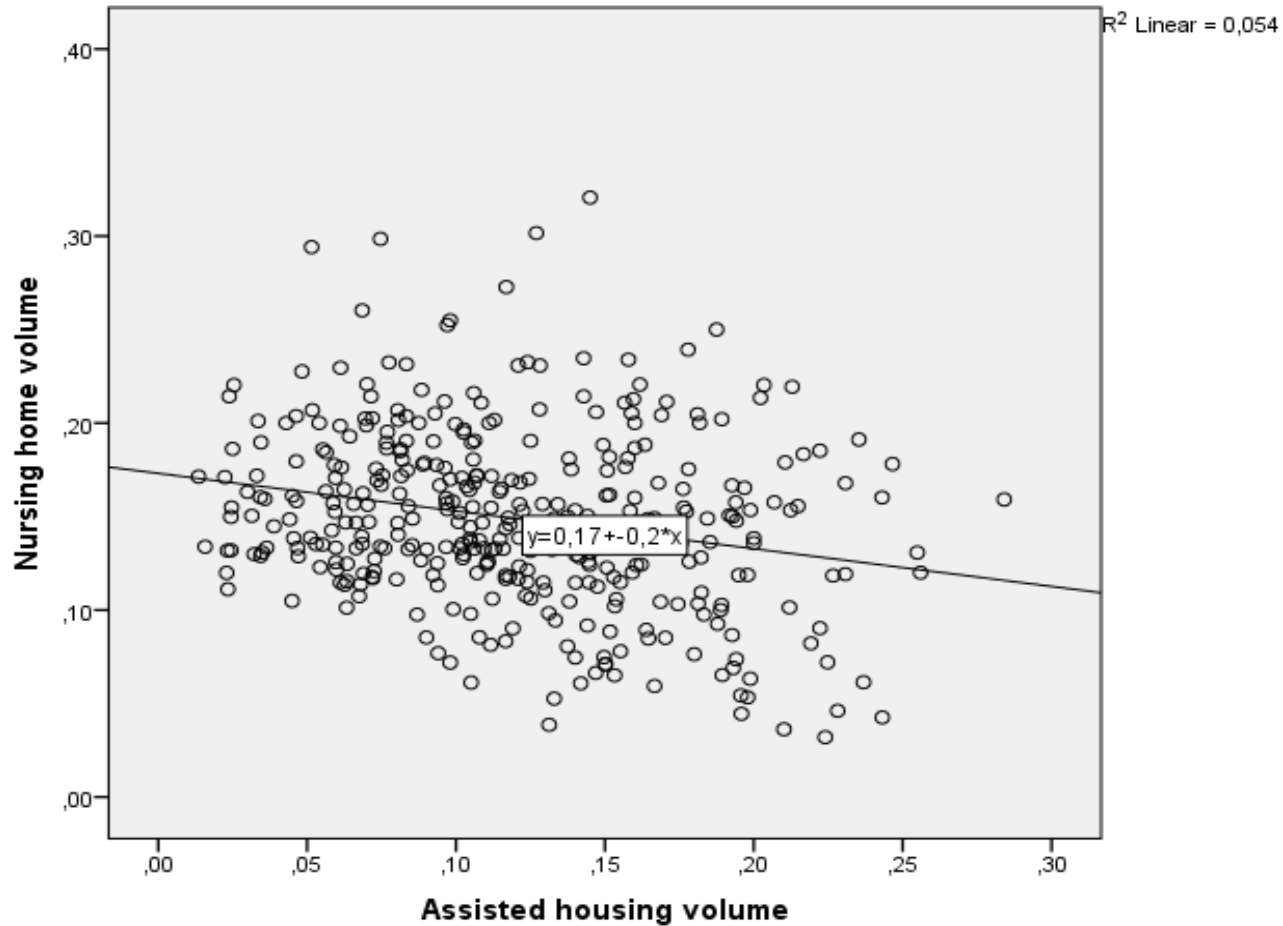
Lokal variasjon, 1

Samvariasjon folketall og «sum omsorgsplasser» (2011)

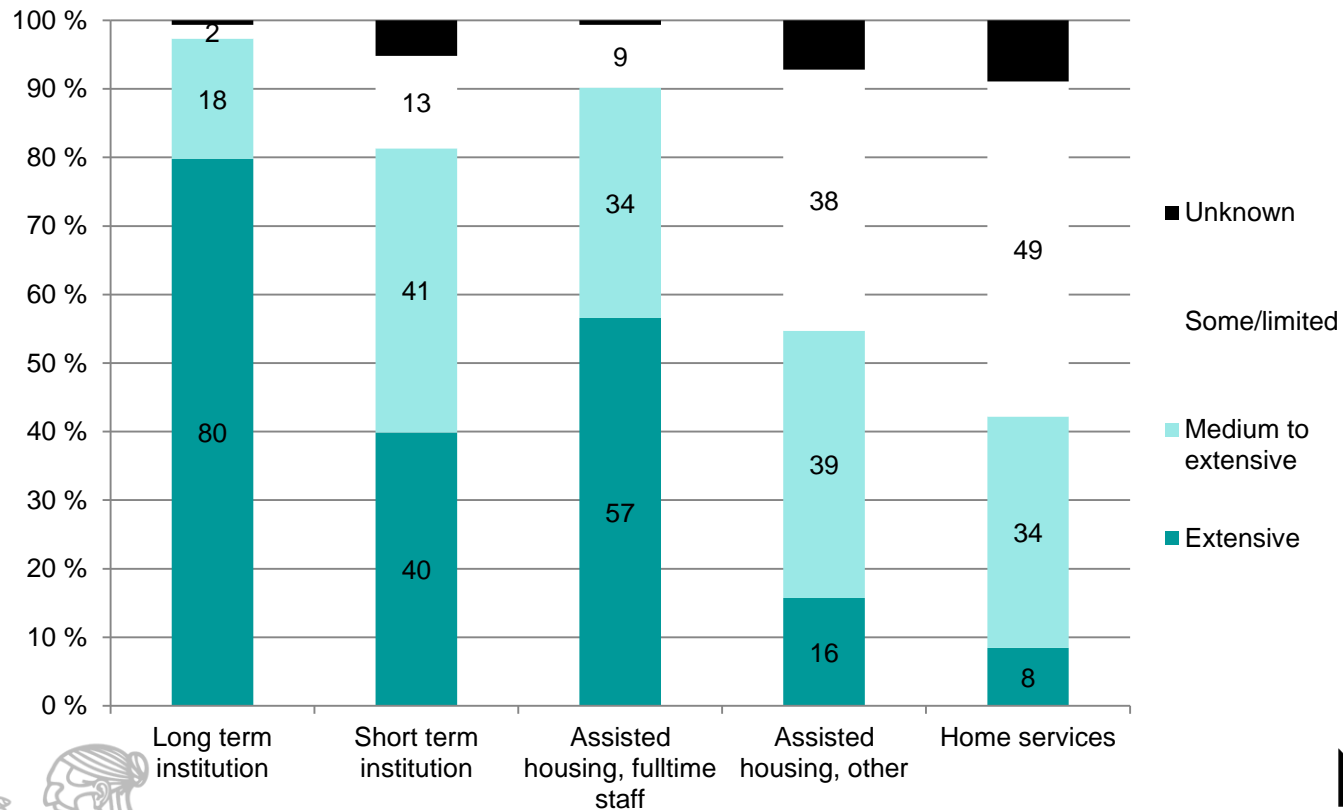
Lokal variasjon, 2

Omsorgsboliger og sykehjem i norske kommuner ...

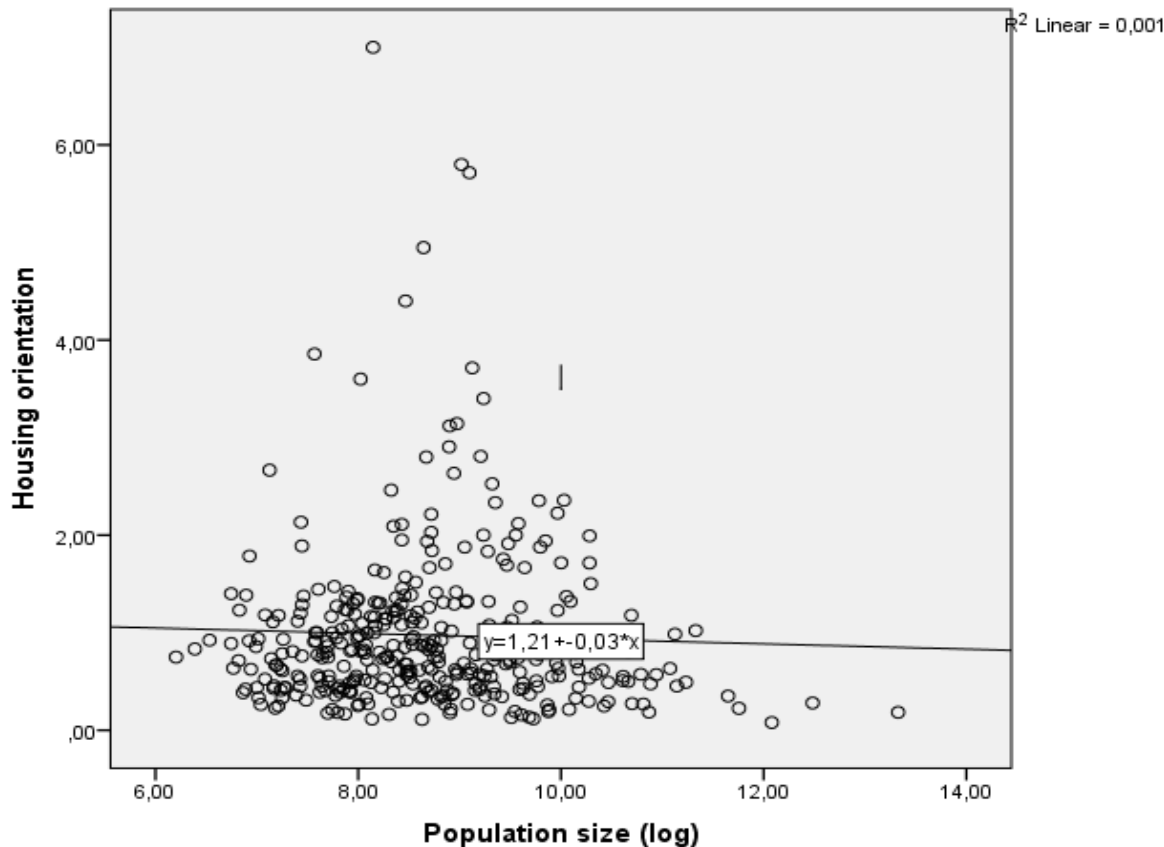
Bistandsbehov blant brukere i ulike boformer:

- Mest omfattende behov i sykehjem, trinnvis mindre i omsorgsboliger med og uten bemanning ...

Lokal variasjon 3: Boligorientering etter folketall

- Boligorientering i 15-20 % av kommunene, især mellom-store, med svak økonomi
- Modell: Få sykehjem, mye korttidsopphold, mye hjemmetjenester ... når ut til flere

Konklusjon Norge

- Institusjonsomsorg eller omsorgsboliger?
 - Kontroversielt i Norge, ikke i Sverige og Danmark
- Norge gjennomgående institusjonsorientert
 - Samlet sett 20-25% av eldre tjenestebrukere i sykehjem, men bruker nær 75% av driftsutgiftene. Lite igjen til hjemmetjenester. Av-institusjonalisering (boliger og hjemmeomsorg) gjennomført for yngre
- Økonomiske hensyn drar i retning av boligging
- Tradisjon, trygghet og vane drar i retning av sykehjem
- Familier ofte ambivalente
 - Foretrekker omsorgsbolig for seg selv, sykehjem for sine gamle
- Sti-avhengighet
 - Lite omsorg i omsorgsboligene skyver etterspørselen mot sykehjemmene
- Når fram til færre? Svak sammenheng i omsorgskjeden? Lite bærekraftig modell?

Konklusjon, Skandinavia

- Universelle trender, nasjonale særegenheter?
 - Sti-avhe
 - Dansk sosial tradisjon, Norsk medisinsk tradisjon, Svensk knapphet?
- Aldersdiskriminering og paternalisme?
 - Hvorfor blir institusjoner, som blir sett på som irrelevante eller uheldige for yngre mennesker, fortsatt sett som hensiktsmessige for eldre? (Kane and Kane 2005)
 - Demensspørsmålet: Særegne behov, særegne tilbud?
- Nytt navn, gammelt innhold?
- Og hva foretrekker du så selv?

Daatland, S.O., Høyland, K. & Otnes, B. (2015). Scandinavian Contrasts and Norwegian Variations in Special Housing for Older People. *Journal of Housing for the Elderly*, 29, 1-17.

Nytt navn, gammelt innhold?

NOVA

Et forskningsinstitutt ved
HØGSKOLEN I OSLO
OG AKERSHUS

Mulighet til å rusle rundt både vinter ...

NOVA

Et forskningsinstitutt ved
HØGSKOLEN I OSLO
OG AKERSHUS

... og sommer.

NOVA

Et forskningsinstitutt ved
HØGSKOLEN I OSLO
OG AKERSHUS